

Lytvynenko V. A.
Krivopishina Ya.V.

Литвиненко В. А.
Кривопишина Я. В.

APPLICATION ART-THERAPY TECHNOLOGIES IN HEALTHCARE WORK WITH CHILDREN OF PRIMARY SCHOOL AGE

The article deals with theoretical approaches to the organization of art-therapeutic technologies in the system of health work with children of primary school age. An attempt to consider this problem is very relevant, since the theoretical analysis of the application of innovative technologies, namely, the means of art therapy in the process of improving work with children of junior school age, is carried out; the influence of means of art-therapeutic technologies on the process of healing children 6-7 years old is researched. At the same time, a comprehensive review of the features of art-therapeutic technologies, characterized by a rich tradition of research and is becoming more and more popular in recent years, and allows to achieve a deeper and more accurate understanding of the concept of «art therapy», significantly expands knowledge about art-therapeutic agents, to open new directions in this research.

Keywords: art therapy, means of art therapy, health, a health-improving work, health care technology, children of primary school age.

ЗАСТОСУВАННЯ АРТ-ТЕРАПЕВТИЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОЗДОРОВЧІЙ РОБОТІ З ДІТЬМИ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті розкрито теоретичні підходи до організації арт-терапевтичних технологій в системі оздоровчої роботи з дітьми молодшого шкільного віку. Спроба розгляду цієї проблеми є дуже актуальною, оскільки здійснено теоретичний аналіз застосування інноваційних технологій, а саме засобів арт-терапії в процесі оздоровчої роботи з дітьми молодшого шкільного віку; досліджено вплив засобів арт-терапевтичних технологій на процес оздоровлення дітей 6-7 років. Водночас, всебічний огляд особливостей арт-терапевтичних технологій, характеризується багатою традицією досліджень і стає все більш популярним останнім часом та дозволяє досягти більш глибокого й точного розуміння поняття «арт-терапія», суттєво розширює знання про арт-терапевтичні засоби, відкрити нові напрями в даному дослідженні.

Ключеві слова: арт-терапія, засоби арт-терапії, здоров'я, оздоровчо-фізкультурна робота, здоров'язміцнювальні технології, діти молодшого шкільного віку.

Постановка проблеми. Одна з найтривожніших та найпоширеніших відмітних ознак нинішньої демографічної ситуації є невпинне зростання кількості наймолодших громадян, які мають психофізичні вади і тих, яких відносять до «групи ризику». Медична статистика по Україні засвідчує й певну тенденцію погіршення стану нервово-психічного здоров'я дітей: від 3 до 20 % їх схильності до гіперактивності, а в деяких випадках цей показник навіть сягає 40 %. Близько 25–30 % дітей, які приходять до першого класу, вже мають вади у стані здоров'я, а серед випускників шкіл уже більше, ніж 80 % не можна назвати абсолютно здоровими. Швидкими темпами зростає кількість дітей з захворюванням серцево-судинної та ендокринної системи [1].

У цьому контексті стає зрозумілим, що збереження здоров'я підростаючого покоління перетворюється на першочергове завдання, для рішення якого необхідні сумісні дії лікарів, реабілітологів, вихователів, психологів і батьків. Отже, на сучасному етапі розвитку суспільства особливої актуальності й соціальної значимості набуває проблема зміцнення стану здоров'я, фізичного та психічного розвитку дітей молодшого шкільного віку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останнім часом усе більш актуальною проблемою сучасної початкової школи, що об'єднує зусилля психологів і педагогів, стає проблема соціальної дезадаптації школяра, як явища, що перешкоджає повноцінному особовому розвитку, і що ускладнює навчально-виховний процес. Разом з явними проявами соціальної дезадаптації широко поширені й ранні її ознаки, такі як підвищена шкільна тривожність, завищена або занижена самооцінка, зниження навчальної мотивації на тлі хорошої успішності і дисциплінованості, які не привертають до себе увагу педагогів і психологів.

У низці досліджень з'ясовано питання становлення, розвитку й застосування арт-терапевтичних технологій з точки зору світового й вітчизняного соціокультурного та психолого-педагогічного досвіду: у медичному (В. Бехтерев, Е. Гутцман, І. Догель, С. Корсаков, І. Павлов, М. Річардсон, І. Сеченов, І. Тарханов, А. Хілл, Г. Шипулина та ін.), психологічному (М. Безруких, Е. Бурно, Л. Виготський, О. Вознесенська, А. Захаров, В. Калягін, О. Копитін, Е. Крамер, С. Кратохвіл, Л. Назарова, К. Роджерс, К. Рудестам, А. Семенович, К. Юнг та ін.), педагогічному (Н. Ветлугіна, О. Ворожцова, А. Грішина, О. Деркач, В. Езікеєва, І. Євтушенко, Т. Комарова, Л. Лебедева, Н. Сакуліна, О. Федій, І. Щуркова та ін.), корекційно-оздоровчому (Б. Айзенберг, Г. Беденко, Т. Вохмяніна, Л. Гаврильченко, О. Гаврілушкіна, О. Декролі, Г. Добровольська, І. Євтушенко, Т. Зінкевич-Євстигнєєва, О. Караванова, Л. Комісарова, Л. Кузнєцова, І. Левченко, О. Медведєва, Т. Миронова, О. Московкіна, Ю. Некрасова, Т. Овчинникова, В. Оклендер, Н. Паутова, В. Петрушин, М. По-валяєва, З. Рібакова, С. Шушарджан та ін.) [13, 14, 15].

Мета дослідження – визначити особливості арт-терапевтичних технологій, розкрити специфіку їх застосування в оздоровчій роботі з дітьми 6–7 років.

Об'єкт дослідження – оздоровча робота дітей 6–7 років.

Предмет дослідження – застосування арт-терапевтичних технологій в оздоровчій роботі з дітьми 6–7 років.

Відповідно до мети були поставлені такі завдання:

- 1) формування ціннісного ставлення учнів до здоров'я;
- 2) підвищення психоемоційного настрою;
- 3) підвищення умовної резистентності до захворюваності;
- 4) боротьба з агресією і негативом;

Для вирішення поставлених завдань використовувалися такі загальнонаукові **методи дослідження**: теоретичні; емпіричні; метод математичної статистики.

Виклад основного матеріалу. У сучасному суспільстві все більше зростає інтерес до арт-терапії як методу зцілення за допомогою творчості. Арт-терапія сьогодні – це напрям сучасної психотерапії, що стрімко розвивається та стає все популярнішим у професійному середовищі як за кордоном, так і в нашій країні. Цей метод використовується з метою терапевтичного впливу та при вирішенні діагностичних, корекційних, психопрофілактичних завдань. Трансформація соціальної, політичної, економічної, культурно-інформаційної сфер, суспільства в цілому стимулює розвиток арт-терапевтичних технологій педагогічного та соціально-

психологічного спрямування [2]. Важливо відзначити значний профілактичний, психологічний, корекційний та виховний ефект занять з арт-терапевтичних технологій. Все частіше засоби та методи арт-терапії використовуються в освітньому процесі загальноосвітньої школи, а особливо дітей молодшого шкільного віку [3].

В умовах модернізації освітньої системи увага приділяється розробці інноваційних інтегративних педагогічних технологій навчання та оздоровлення дітей 6-7 років. На базі навчально-наукової лабораторії інноваційних корекційно-розвивальних, арт-технологій та ерготерапії (ІКРАТЕ) кафедри здоров'я, фізичної терапії, реабілітації та ерготерапії було розроблено експериментальну програму «Застосування арт-терапевтичних технологій в оздоровчій роботі з дітьми 6-7 років» в якій особливу увагу приділяли роботі з батьками та дітьми.

Експериментальна програма включає наступні компоненти: оздоровчий вплив (дотримання правильного режиму дня, раціональне харчування дитини, рухова активність, фізкультурні хвилинки); арт-терапевтичні технології (терапія образотворчим мистецтвом, імаготерапія, музикотерапія, кінезіотерапія, бібліотерапія); психологічний вплив.

Отже, особливу увагу в програмі ми звертали на режим дня школярів. Організм школяра має відпочивати не тільки під час нічного сну, але і протягом навчального дня, у перервах між заняттями в школі та вдома, між іншими видами позашкільної діяльності. Обов'язковим мусить бути перебування на свіжому повітрі.

Вважаємо, що серед заходів щодо впорядкування позаурочної діяльності учнів найбільш адекватним, доцільним та простим є запровадження у повсякденне життя школярів комплексної системи оптимізації вільного часу.

О. Міхеєнко зазначає, що харчування – це один із найважливіших факторів, що визначає здоров'я його фізичний, психічний, емоційний стан та підтримує життєдіяльність організму [4].

Роль харчування в організмі дитини передбачає забезпечення клітин будівельними і енергетичними матеріалами, щоб організм дитини міг виконувати свої програми. Від правильного харчування залежить здатність дитини зменшувати та мінімізувати негативну дію зовнішніх факторів незадовільного екологічного середовища. Також від харчування залежить добре самопочуття дитини, а також рівновага соціально-психологічного клімату за місцем навчання дитини або вдома.

На думку І. Васькова, рухова активність є однією з найважливіших і необхідних умов розвитку дитини, яка перебуває в тісній і складній взаємодії з навколишнім середовищем [5].

Малорухливий спосіб життя негативно впливає на здоров'я підростаючого покоління: зменшується маса клітин, функціонування та потужність, якість засвоєння харчових речовин, газообмін та ін. [6].

З дітьми молодшого шкільного віку важко проводити ціле заняття, якщо вони мало рухаються, їм важко тривалий час концентрувати свою увагу на якомусь одному завданні або слухати пояснення навчального матеріалу. Тому під час кожного уроку з основ здоров'я проводили фізкультурні хвилинки. При виконанні вправ учні виходили із-за парт, ослаблювали комірці та ремінці. Вправи проводили на кожному уроці після 20-30-хвилинної роботи протягом 2,5-3 хв. Діти виконували 3-4 вправи з 6-8-разовим повторенням.

Однак одним з найбільш безпечних та ресурсних інноваційних технологій на сьогодні є арт-терапія. Адже мистецтво, як форма суспільної свідомості, що акумулює та культивує систему світоглядних уявлень та ціннісних орієнтацій

людства, є унікальним засобом впливу на особистість. Правомірно вказати, що одним із найефективніших засобів гармонізації розвитку особистості є мистецтво, застосування якого з терапевтичною метою знаходить втілення в арт-терапії.

Арт-терапія – це сукупність методик, заснованих на застосування різних видів мистецтва в своєрідній символічній формі, що дозволить за допомогою стимулювання художньо-творчих (креативних) нахилів дитини здійснити корекцію психо-соматичних порушень, психоемоційних процесів та відхилень в особистому розвитку [7].

О. Шевченко стверджувала, що терапія образотворчим мистецтвом – це психотерапевтична робота з використанням мистецтва. Заняття не повинні обмежуватися стандартним набором образотворчих засобів (папір, пензлі, фарби) і традиційними способами їх використання. Для терапії образотворчим мистецтвом підходять всі види художніх матеріалів: фарби, олівці, воскові крейди, пастель, папір різної фактури, кольору і розміру, кисті різних розмірів і жорсткості, грим, вугілля, солоне тісто, глина, сипучі продукти (крупки, горох, квасоля, макарони) засушені листя. В останнє час особливо популярними є малювання пальцями і долонями, пудеризатором, губкою або ватяними паличками; малювання на склі, аплікації [8].

Музична терапія являє собою стародавню й найбільш розвинену форму лікування засобами мистецтва, адже зв'язок між музикою й медициною сходиться до витоків історії людства. Головна мета музикально-терапевтичної діяльності дітей молодшого шкільного віку полягає у наступному: допомога в загальному розвитку; покращення моторики; стимуляція ефективності розумової праці, пізнавальної діяльності, розвиток почуттів, уваги та пам'яті; стимулююча дія на естетичний розвиток; творчий та емоційний розвиток, який завдяки поєднанню музики, пластики та поезії дозволяє повною мірою використовувати потенціал маленької людини; задоволення природної потреби дітей у навчальних розвагах; заохочення активних занять музикою, співом, грою на музичних інструментах; надання можливості для вільного самовираження, власної вербальної, рухової, вокальної та емоційної експресії; знання емоційної напруги; підвищення віри у власні можливості та самооцінки; розблокування почуттів і розкриття емоцій чи напруги; розрядка, ліквідація різних негативних емоцій і розвиток позитивних емоцій; заспокоєння, розслаблення, стан відпочинку або, навпаки, активації; допомога у позбавленні від стресу; ліквідація агресії [9].

Імаготерапія – лікувальний вплив через образ, театралізацію. Вправи імаготерапії сприяють: розвитку дихання і мовленнєвого апарату; оволодіння правильною артикуляцією; розвитку чіткої дикції та різноманітної інтонації; розвитку зв'язного мовлення; розвитку творчої фантазії; розвитку логічного мислення; розвитку комунікативних навичок [10].

Кінезіотерапія – лікувальний вплив рухами (танцетерапія, хореотерапія, корекційна ритміка). Сучасні кінезіологічні методики спрямовані на активізацію різних відділів кори головного мозку, дають змогу розвивати здібності дітей молодшого шкільного віку або корегувати проблеми у різних сферах психіки.

Одним з ефективних засобів формування морального здоров'я є казка (бібліотерапія), оскільки вона відповідає потребам та інтересам дітей, сприяє вияву їхньої емоційності, уяви, творчості. Казкові переживання залишають глибокий слід у свідомості дитини, сприяють розвитку добрих почуттів. У казці розкривається духовний світ дитини, ідеальний рівень її морального розвитку, здійснюється вплив на підсвідомість дитини [11].

Висновки та перспективи подальших наукових досліджень. Вивчення та врахування результатів теоретичного дослідження з окресленого питання щодо підходів до організації арт-терапевтичних технологій з дітьми молодшого шкільного віку сприяють глибокому розумінню сутності та спрямованості арт-терапії в умовах модернізації шкільної ланки, що дає можливість критично переосмислити класичні підходи до оздоровчої роботи, що не відповідають вимогам сьогодення та не задовольняють природних потреб дітей до зміцнення здоров'я, здорового способу життя, покращення фізичної працездатності та необхідності їх всебічного гармонійного розвитку. Водночас, результати дослідження дають змогу стверджувати, що за умови вмілого поєднання різноманітних арт-терапевтичних, оздоровчих та психологічних методів, прийомів, засобів, забезпечення атмосфери творчості та співпраці, саме, як на наш погляд, інтегровано-середовищний підхід буде визначальним для зростання здорової, активної особистості дітей молодшого шкільного віку, здатної бути як споживачем культури, так і її творцем.

Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо в дослідженні особливостей арт-терапевтичної роботи з дітьми різних вікових категорій в умовах загально-освітньої школи, у поглибленому вивченні зв'язків арт-терапії з медико-біологічними та психолого-педагогічними науками з метою обґрунтування здоров'язміцнювальних та арт-терапевтичних технологій різних нозологічних категоріях.

Література

1. Пристинский В.Н. Здоровый образ жизни, духовное и физическое здоровье, долголетие и работоспособность человека во всемирном кросскультурном информационном пространстве / В.Н. Пристинский, К.К. Краснолуцкий // Педагогічні, психологічні і медико-біологічні проблеми диференціації навантажень у фізичному вихованні та спорті: [матеріали] І міжн. Електронної наук.-практ. конф. – Одеса, 2010. – 250 с. – С.10-14.
2. Киселева М. В. Арт-терапия в практической психологии и социальной работе / М. В. Киселева. – СПб. : Речь, 2007. – 336 с.
3. Вознесенська О. Арт-терапія в роботі практичного психолога: Використання арт-технологій в освіті / О. Вознесенська, Л. Мова. – К. : Шкільний світ, 2007. – 120 с.
4. Міхеєнко О. І. Валеологія: основи індивідуального здоров'я людини / О.І. Міхеєнко. – Суми. : Університетська книга, 2010. – 446 с.
5. Васьков Ю. В. Система фізичного виховання молодших школярів / Ю.В. Васьков. – Х.: Вид-во «Ранок», 2009. – 244 с
6. Ринда Ф. Актуальні проблеми формування здорового способу життя в Україні // Україна. Здоров'я нації. – 2007. – № 1. – С. 130-136.
7. Литвиненко В.А. Основи арт педагогіки: Навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів – Суми: СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2015. – с. 146.
8. Шевченко М. Я рисую успех и здоровье: арт-терапия для всех / М. Шевченко. – СПб. :Питер, 2007. – 96 с.
9. Арт-педагогика и арт-терапия в специальном образовании : [учеб. для студ. сред. и высш. пед. учеб. заведений] / Е. А. Медведева, И. Ю. Левченко, Л. Н.

Комиссарова, Т. А. Добровольская. – М. : Издательский центр «Академия», 2001. – 248 с.

10. Медведєва Е. А. Артпедагогика и арттерапия в специальном образовании: Учебник для студентов средних и высш. учеб. заведений / Е. А. Медведєва, И. Ю. Левченко, Л. Н. Комиссарова, Т. А. Добровольская. – М., 2001. – 248 с.

11. Копытин А. И. Основы арт-терапии / А. И. Копытин. – СПб. : Лань, 1999. – 256 с.

12. Медведєва Е. А. Артпедагогика и арттерапия в специальном образовании: Учебник для студентов средних и высш. учеб. заведений / Е. А. Медведєва, И. Ю. Левченко, Л. Н. Комиссарова, Т. А. Добровольская. – М., 2001. – 248 с.

13. Сизова А. В. Арт-терапия как направление психолого-педагогической помощи детям с проблемами в развитии / А. В. Сизова // Коррекционная педагогика. – М., 2005. – № 3. – С. 77–78.

Стаття надійшла до редакції 21.11.2018 р.

**Lytvynenko V. A.,
Lutsenko I. O.**

**Литвиненко В. А.,
Луценко І.О.**

MUSIC THERAPY APPLICATION IN REHABILITATION WITH AUTISTIC CHILDREN

The present article demonstrates the problem of studying the usage of music therapy in rehabilitation work with autistic children. The article deals with the concept of art therapy, in particular music therapy, as one of its types and the concept of an autistic child. It also reveals the features of the positive influence of music therapy on the development of children with autism.

Key words: *art therapy, music therapy, music, autism, autistic child.*

ЗАСТОСУВАННЯ МУЗИКОТЕРАПІЇ В РЕАБІЛІТАЦІЙНІЙ РОБОТІ З ДІТЬМИ З АУТИЗМОМ

Представлений новий погляд на проблему вивчення застосування музикотерапії в реабілітаційній роботі з дітьми з аутизмом. У статті розглядаються поняття арттерапії, зокрема музикотерапії, як одного з її видів та поняття аутичної дитини. А також розкриваються особливості позитивного впливу музикотерапії на розвиток дітей з аутизмом.

Ключові слова: *арттерапія, музотерапія, музика, аутизм, аутична дитина.*

Постановка проблеми. За останніх десять років число захворювань аутизмом збільшилося майже в триста разів. Історія вітчизняної корекційної педагогіки та спеціальної психології зазначає, що, попри відсутність в Україні та у країнах пострадянського простору цілісної, багатогранної, цілеспрямованої системи медико-психолого-педагогічної корекційної роботи, направлена на боротьбу з аутистичними синдромами, актуальність створення повноцінної системи корекційно-педагогічної допомоги особам із первазивними розладами в усіх сферах їх соціального та особистого життя зумовлює підвищення інтересу до дослідження науково-теоретичних основ проблеми корекції аутистичних розладів у дітей.